

CIPRAINFO

Biološka in kulturna
raznoverstnost

Pestrost bogati

Prireditev leta:

Alpski teden 2008

Commission Internationale pour la Protection des Alpes
Internationale Alpenschutzkommission
Commissione Internazionale per la Protezione delle Alpi
Mednarodna komisija za varstvo Alp

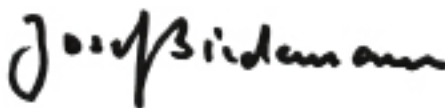
www.cipra.org

Drage bralke, dragi bralci,

to, kar je bilo Alpam ob njihovem rojstvu v obliki biotske in kulturne raznovrstnosti dano za popotnico, se je več tisočletij ohranjalo in negovalo kot naravna dediščina. Biotsko raznovrstnost je zaznamovalo predvsem kmetijstvo. Človek je tekom časa izkoriščal naravo z najrazličnejšimi načini obdelovalne tehnologije in pri tem ustvarjal mozaik različnih življenjskih prostorov. Tudi danes je v Alpah raba narave in pokrajine, ki jo določa kmetijska politika, odločilnega pomena za prihodnost. Raznovrstnosti namreč danes ne omejujejo le prekomerno odpiranje površin v prometne in turistične namene ter za gradnjo počitniških stanovanj, temveč tudi za premalo sonaravno kmetijstvo. Jasno ostaja naslednje: če bo kmetijska proizvodnja deležna subvencij, ne da bi bile pri tem upoštevane njene ekološke storitve, se bo občutno zmanjšala tudi ekološka raznovrstnost. Če pa se bodo nasprotno ekološke storitve v prihodnje financirale načrtno, bo to za naravo in tudi za kmetovalce oznanjalo boljše čase. To zelo nazorno kažejo švicarske študije, ki jih predstavljamo v tokratni številki informativnega biltena CIPRA Info.

Če CIPRA v tokratni številki govori o raznovrstnosti, seveda ne misli zgolj na biotsko raznovrstnost, temveč tudi na raznovrstnost kultur, jezikov, ljudi. Ohranjanje raznovrstnosti v Alpah zahteva veliko pozornosti, ki je ni mogoče v enaki meri zagotoviti v vseh regijah. V zvezi s tem obstajajo novi razvojni trendi: Japonci na Titlisu, Rusi v luksuznih zdraviliških krajih in letoviščih, Hrvatje v hotelskih kuhinjah. Ali tako nastaja nova raznovrstnost v Alpah?

Alpska konvencija, kot si jo predstavlja CIPRA, naj bi bila od samega začetka pogodba za naravo in za ljudi. V začetnem obdobju se je sicer razvijala drugače: v vseh pogodbenicah so pristojnosti v rokah okoljskih ministrstev. Tako je bil eden od prvih protokolov, ki so bili pripravljeni, protokol o varstvu narave in urejanju pokrajine. Nasprotno pa predvidenega protokola o prebivalstvu in kulturi ni še danes. CIPRA se bo torej še naprej sklicevala na dejstvo, da je Alpska konvencija v svoji vsakodnevni praksi sodobno zasnovan sporazum trajnostnega razvoja, pogodba za ohranitev rastlin, živali in ljudi.

Josef Biedermann, blagajnik CIPRE International

Naslovnica: © Andreas Bosshard,
Hemma Burrger-Scheidlin,
CIPRA International,
Francesco Pastorelli/CIPRA Italija,
www.pixelio.de,
Christoph Püschner/Zeitungspiegel,
Frank Schultze/Zeitungspiegel,
Klaus Spielmann,
www.de.wikipedia.org

Vsebina

Bogastvo biotske raznovrstnosti v Alpah je posledica posebnih prilagoditev rastlin in živali na življenjska okolja, a tudi na različne načine človekove rabe. Katere funkcije pa izpolnjuje taka raznovrstnost in kako bogati življenje v Alpah?

Stran 4

Portret: Silvio Barbero

Silvo Barbero je bil s Carlom Petrinijem med ustanovitelji gibanja z imenom Slow Food, ki se je v Italiji razmahnilo ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja kot upor proti poenotenju okusov.

Stran 20

Kaj ima švicarska jed Älplermagronen opraviti s kulturno raznovrstnostjo? Za bralce, ki jim ta redko uporabljena beseda ne pomeni kaj dosti, lahko zapišemo, da je to tradicionalna švicarska jed, ki zadnja leta doživlja pravi razmah kot industrijsko predpripravljena hrana.

Stran 9

4 Od kod raznovrstnost?

Raznovrstnost bogati življenje v Alpah

6 Alpska narava – proizvod zgodovine

Ljudje oblikujemo pokrajino

9 O alpskih življenjskih svetovih

Kulture in jeziki v alpskem prostoru

11 »Zgolj« za naravo ali tudi za ljudi?

V Alpski konvenciji kulturni in socialni interesi niso dovolj upoštevani

12 Ključ do biotske raznovrstnosti v Alpah je v naših rokah

Švica: vplivi kmetijske politike na biotsko raznovrstnost

15 Oživljanje znanja v Alpah

Raba biotske raznovrstnosti

18 Sir – odraz kulturne raznovrstnosti in dediščine

Bogastvo okusov zaradi raznovrstnosti

19 Spreminjanje pokrajine v alpskem prostoru

Projekti CIPRE Nemčija

20 »Ljubezen do okolja gre lahko tudi skozi želodec...«

Portret: Silvio Barbero

22 Skupna prizadevanja za povezanost habitatov

Ekološki kontinuum: projekt organizacij CIPRA, ALPARC, ISCAR in WWF

23 Pika na i

24 Alpski teden

V sredini glasila se nahaja brošura s programom Alpskega tedna 2008, ki se bo odvijal v francoskem kraju L'Argentière La Bessée.

V zadnji izdaji CIPRA Infa (št. 85) je žal prišlo do napake. Pri članku »Občina, ki se je odrekla jedrski energiji« na strani 16-17, avtorica Christine Keck pomotoma ni bila navedena.

Raznoverstnost bogati življenje v Alpah

Od kod raznoverstnost?

Bogastvo biotske raznoverstnosti v Alpah je posledica posebnih prilagoditev rastlin in živali na življenjska okolja, a tudi na različne načine človekove rabe. Katere funkcije pa izpolnjuje taka raznoverstnost in kako bogati življenje v Alpah?

Različni življenjski pogoji se odražajo v bogastvu vrst.

Na območju Alp živi na desettisoče različnih vrst živali in rastlin. Stopnja biotske raznoverstnosti je tukaj večja, ponekod celo občutno večja kot na enako velikih površinah ravninskih predelov srednje Evrope. Gore in doline namreč ustvarjajo ekološke strukture, ki vplivajo na razvoj in ohranjanje vrst. Temu nikakor ni vzrok le dejstvo, da se v južnem delu Alp začne prehod na sredozemsko območje flore in favne, temveč predvsem strukturiranost gorske pokrajine. Gore delujejo kot otoki, doline pa kot pregrade med njimi. Življenjske razmere posameznih območij se med seboj močno razlikujejo, odvisno od osojne ali prisojne ekspozicije, različne nadmorske višine ali pa drugačnih kamnin.

Raznoverstnost kot posledica prilagoditve

V višjih predelih so se od konca zadnje ledene dobe obdržale rastline in živali, ki bi sicer morale slediti umikajočim se ledenikom visoko na sever. Za številne alpske rastline in živali je značilna t.i. alpsko-arktična slika širjenja. Vendar pa njihovega pojavljanja v Alpah ne moremo enostavno poistovetiti z večinom večjimi areali »severnih sorodnikov«, saj so od njih ločeni že več kot 10.000 let. Zaradi tega so se lahko začeli evulucijski procesi. Ostale populacije, ki so se pojavile na otokih v Alpah, so se izločile iz dedne zasnove začetnih vrst in se pomaknile k središčem novih razvojnih poti. Številne vrste, ki so razširjene v Alpah in na severu, se zato delijo v samostojne podvrste. Šele sodobno molekularno-biološko raziskovanje je odkrilo, kako velike razlike so že nastale med njimi. Pri žuželkah, zlasti pri metuljih, je spremembe mogoče opaziti na odtenkih vzorcev na krilih ali pri izbiri lokalnih krmnih rastlin. Samo sesalci in ptiči, ki so manj odvisni od zunanjih razmer, skrivajo v svoji notranjosti, kar se je po ločitvi v obdobju po ledeni dobi že zgodilo v njihovi dedni zasnovi in do katerih sprememb je že prišlo. Mutacije, variacije so surovina evolucije. Za živalski in rastlinski svet Alp je značilna močno povečana stopnja raznoverstnosti pojavitev in naravnih variacij. Številne »črne varietete«, ki se v višjih legah pojavljajo med živalmi, ter poseben zaščitni plašč pri rastlinah opozarjajo, da se z višino povečuje tudi učinek UV-sevanja, kar vpliva na dedno zasnovo. Poleg tega gorski svet številnim vrstam, ki so jih ljudje »pregnali« v višje lege, omogočajo umik v naravno okolje, ki ga ljudje tako intenzivno ne uporabljajo oz. ga še niso spremenili. To se kaže zlasti pri sesalcih in velikih pticah.

Raznoverstnost zaradi rabe

Bogastvo alpskih vrst s svojimi posebnostmi pa ni le rezultat naravnega razvoja, ki poteka že desettisoče let ali pa sega še dlje v preteklost. Alpska narava, prepuščena sama sebi, tolikšne raznoverstnosti ne bi ustvarila. K njenemu nastanku so odločilno pripomogli ljudje. Različne vrste rabe tal, zlasti pašne rabe, so ustvarile odprta, osončena zemljišča, kjer bi se sicer

zarasel enoličen gozd. Večina visokogorskih pašnikov oz. planin je nastala zaradi planinskega gospodarstva, ki je v času Rimljanov in predrimsko-keltskega naseljevanja tudi dalo ime Alpam: v nemščini travnatemu pašniku v visoko- ali sredogorju rečejo Alpe/Alm, in prav paša živine je bila in je še sedaj tista, ki je naravi in kulturi tega gorstva dala poseben pečat. Živina in rastlinje, na katerem se ta živina pase, kar je prilagojeno naravni produktivnosti visokogorskih pašnikov, sta povzročila, da je nastala posebna biotska raznovrstnost, ki jo cenimo še danes. Paša je ustvarila mozaik različnih pogojev rasti. To ugodno vpliva na rastlinske vrste, ki sicer v tekmi z močnejšimi tekme-

Kulturni vplivi so glavni vzrok raznovrstnosti v Alpah.

ci dolgoročno ne bi imele nobenih možnosti. Paša rastlinje »sortira« glede na vrste, ki jih živina bolj ceni, in na vrste, ki se jim izogiba. Paša med drugim ustvarja majhne strukture v gorskem svetu, ki je že tako in tako strukturno bogat. Skrbi tudi za zelo raznovrstno mikroklimo, ki zajema vse možnosti variacij, ki jih podnebje na določenem območju sploh dopušča. Podobno velja za gozdove, ki so zaradi tradicionalnega gospodarjenja postali bogatejši, kot bi bili samo po naravni poti.

Raba pokrajine se je ob tem spreminjala glede na kulturno tradicijo. Za vsako od kulturnih skupin, ki se je naselila na območju Alp, so bile zaradi vpliva socialnih in političnih sistemov ter verskega prepričanja značilne številne posebnosti pri ravnanju z naravo – tako je vsaka od njih na svoj način oblikovala naravno okolje, ki jo je obkrožalo.

Že tisočletja se na najrazličnejše načine prepletajo naravni pogoji in kulturni vplivi, ki so in so bili tudi v preteklosti vir razgibane raznovrstnosti. Prav zato, ker za človeka in živali ni tako preprosto spopadati se z vremenom in razmerami na terenu, so v stoletjih kmetijske rabe zemljišč nastale številne, lokalnim razmeram prilagojene vrste domačih živali. Storilnost mnogih, verjetno pa kar večine, je bila morda manjša kot pri njihovih »žlahtnih« sorodnikih iz hlevov v nižinskih predelih. Vendar pa se »storilnost« ne nanaša le na visoki donos mleka ali mesa na leto ali na žival, temveč tudi na to, kako se žival spopada z življenjskimi razmerami. In na tem področju so s pomočjo kmetijskih poskusov in različnih primerov vzreje v Alpah nastale oblike visoke storilnosti, ki so mnogo bolj prilagojene na življenje ob vznožju gora in na njih. Tako pasme domačih živali očitno in nedvoumno odražajo to, kar v celoti odlikuje živo alpsko naravo: prilagajanje posebnim razmeram za življenje.

Raznovrstnost kot kapital

Domače živali nam kažejo, da ena pasma ne more biti sposobna vsega in da je določena oblika storilnosti zelo primerna za neko regijo, medtem ko za neko drugo, kjer vladajo drugačne razmere za življenje, ta sploh ni primerna. V gozdarstvu to poznajo že dve stoletji in zato poskušajo vzgojiti nove nasade s semeni dreves, ki bodo primerna za določeno območje, ali z mladimi drevesi. Te danosti so pomembne z ekonomskega vidika, saj preprečujejo stroške in izboljšujejo donos. Na celotnem področju turizma gre za denar, investicije in donos. Če bi

bile gore samo zamenljive kulise za oštevilčene vrhove, katerih gozdovi in doline bi bile povsod enake, in če ne bi bilo več pisanih cvetličnih travnikov, polnih metuljev, jih ljudje ne bi več obiskovali.

Isto velja za kulturno raznovrstnost. Širša je ponudba, bolj raznolike so možnosti za uresničenje idej in inovacij, pa tudi možnosti za potešitev radovednosti in za doživetja.

»Variatio delectat« so dejali že stari Rimljani in s tema dvema besedama izrazili to, kar velja še danes in bo veljalo tudi v prihodnje: sprememba, raznolikost je tista, ki razveseljuje, in ne enoličnost. Predstave o kloniranih identičnih ljudeh nas je groza. Tako zelo pomembne so razlike in tako tesno je raznolikost povezana z našim lastnim življenjskim občutkom. Čutimo, da je dobro in da je prav razlikovati se od drugih ljudi. Šele pred kratkim smo se začeli zavedati, da ima to dejstvo globlji biološki smisel, kajti zunanja raznolikost je v skladu z notranjo, zlasti v imunskem sistemu. Čim bolj mu je ta podoben, lažje se se kužne klice prenesejo in izognejo kontroli notranje obrambe tako pri ljudeh kot tudi v naravi. Raznovrstnost pomeni zavarovanje pred spremenljivo usodo življenja in je torej tudi vrednota za prihodnost.

Josef H. Reichholf, Državna zoološka zbirka in Tehnična univerza v Münchnu

Naravna raznovrstnost v alpskem svetu je v veliki meri posledica človekovega delovanja v prostoru.

Ljudje oblikujemo pokrajino

Alpska narava – proizvod zgodovine

Za popotnika, turista, ki prihaja iz velikih mest ali urbaniziranih območij, so Alpe eno zadnjih pribežališč neokrnjene narave. Ta vtis se še okrepi zaradi številnih pravno zavarovanih območij, ki poudarjajo in popularizirajo izjemnost alpske narave.

© Frank Schultze/Zeitenpiegel

Alpe kot ena zadnjih oaz neokrnjene narave? Pogled na nekatere močno urbanizirane alpske doline razblini idealistične predstave o alpski naravi.

Drži, da je v Alpah poseljenost redkejša kot drugod in da so njihove naravne značilnosti zelo očitne in posebne. Visoki vrhovi, globoke doline, zasnežene zime, ledeniki ter gozdovi prevladujejo v predstavah ljudi, ki prihajajo tja iz nižin. Le po nekaj kilometrih vzpona lahko iz sredozemske pokrajine pridemo do planšarij, kjer naletimo na subarktične rastline ter na nenavadne živali kot so gamsi in svizci. Planinarjenje lahko tako pomeni nekakšen prehod iz civilizirane-ga sveta v eksotiko.

S takimi občutki so se prvi znanstveniki v 18. stoletju podali v gore, jih opazova-

li ter zbirali zelišča. Prepričani so bili, da raziskujejo arhaični svet, ki je še zelo blizu začetkom civilizacije. Tak pogled na neokrnjeno naravo, pričo nekega izginulega sveta, še do danes ni izginil iz našega dojemanja Alp.

Nepretrgani vplivi človeka

Od konca kvartarja so lovci in predelovalci kož spremljali ponovno zaraščanje staljenih ledenikov z vegetacijo. Kmalu so jim sledili prvi pastirji iz neolitika, ki so svoje črede koz in ovac gnali proti alpskim tratam. Dokazano je, da je bilo že v davnih časih veliko planšarij. Nekateri

botaniki ocenjujejo, da je dokaj nizko grmičasto vegetacijo v južnih francoskih Alpah mogoče pripisati zelo zgodnji prisotnosti čred male rasti, ki so preprečile razraščanje gozda. Zdi se, da je bilo govedo redko prisotno vse do Srednjega veka, ker ga je bilo pozimi težko hraniti in se je tudi počasi razmnoževalo. Poleg tega pa je bilo veliko manjše rasti kot tisto, ki ga poznamo danes.

Človekova prisotnost se je večala s prihodom bronaste in železne dobe. Demografski pritisk, potreba po hrani, po ogrevanju, bivališču – vse to je privedlo do vse večjega izkoriščanja bogastva, ki ga je nudilo alpsko okolje. Stalna človekova prisotnost je neprestano obremenjevala alpsko naravo.

Gozdovi so bili vedno najbolj izkoriščani: les za ogrevanje in kuhanje, les za gradnjo bivališč, na posekah paša živine... Les so vozili tudi v doline za gradnjo domov in plovil. Preveč izokriščani gozdovi, ali tudi z administrativnimi ukrepi »ohranjeni gozdovi«, v ničemer ne spominjajo na to, kar bi morali biti naravni gozdovi. Določene vrste, kot na primer smreka (*picea excelsa*), so bile privilegirane, iglavce so vedno sekali, ko še niso dosegli visoke starosti. Podrast in gosto mlado rastje je najpogostejši znak izkoriščanja lesa za kurjavo. Za sekanje s sekiro in za pašo živine je bila najbolj primerna nizka, torej mlada rastlina. Alpski gozdovi, ki jih lahko danes občudujemo, so tako dediščina dolge zgodovine. Demografski pritisk je v prvih obdobjih privedel do intenzifikacije kultur. Od neolitika dalje so bile žitarice osnovna prehrana alpskih prebivalcev, zato so najboljšo zemljo namenili pridelovanju pira, pšenice, rži, ajde. Tako so na majhnih kosih zemlje intenzivno pridelovali žito, ki je zadoščalo za številčno prebivalstvo. Okrog leta 1850 so vasi v alpskem loku doživele demografski vrhunec, kjer je prebivalstvo živelo od žitaric in nekaj let tudi od krompirja. Z začetkom emigracije se je pritisk na zemljo sprostil, razvila se je živinoreja, travniki za košnjo so nadomestili obdelana polja. Fotografije, nastale po letu 1950, pričajo o veliki spremembi krajine. Vasi, obdane z zelenimi travniki, ki so danes videti večni in nespremenjeni, so pravzaprav nastale prav pred kratkim.

Konec demografskega pritiska, bogastvo travnikov, včasih celo opustitev

kmetovanja, ponovna pogozditev številnih pobočij – vse to je privedlo do razvoja (s pomočjo lovcev) določene favne, ki je bila doslej v Alpah zelo redka: jelenov, srnjadi, merjascev, ki so za seboj potegnili tudi svoje sovražnike: volkove in rise. Zmanjšano število delovne sile in mehanizacija pa sta povzročila še eno veliko spremembo – zapuščenje najbolj strmih in nedostopnih pobočij. V piemontskih Alpah so terasasta območja še najbolj zapuščena, vendar pa je ta neobdelan svet izredno bogat z živalskimi in rastlinskimi vrstami, vsaj za nekaj časa!

Nekatera območja so močno urbanizirana, medtem ko na drugih prisotnost človeka in njegovega delovanja stalno upada.

Neokrnjena narava?

Pri dojemljanju pokrajine, ki velja za najbolj naravno v Alpah, delamo v glavnem dve napaki:

– Prva je razmišljanje, da se je človek naseljeval v neokrjene kraje, jih koloniziral in uničil. Današnja pokrajina naj bi bila le ostanek, remek delo v ruševinah, ki naj velja kot opomin. V resnici pa je človek prišel skupaj s floro in favno ter naselil predele, kjer je nekoč ležal večni

obdelovanja in izkoriščanja gozdov, je po svoje zanimiv: vzpostavlja se namreč nova dinamika, katere razvoja pa ne moremo predvideti, preden bo vzpostavljeno novo ravnesje.

Vplivi turizma

Vendar pa se Alpe ne razvijajo le pod vplivom gospodarskih dejavnosti: industrializacije, urbanizacije in upadanja kmetijstva. Kar je bolj poudarjeno in bolj

© Uwe Steinbrich / pixelio.de

Pogostejša raba kmetijske mehanizacije je pripeljala do opuščanja obdelave stmejših, teže dostopnih pobočij. Nasprotno se raba tal na položnejših območjih intenzivira.

© CIPRA International

Boj z mlini na veter: umetno zasneževanje naj bi zimske športe in »alpsko zimsko pravljico« v času klimatskih sprememb ohranjalo pri življenju. Koliko časa še?

očitno kot drugod po Evropi, je dejstvo, da so Alpe nekaj, kar bi lahko imenovali predmet poželenja, kar prinaša številne posledice.

Glavna želja je gotovo turistična: videti in počitnikovati. Če je dolgo veljalo, da so počitniški kraji, pa naj bo zaradi športa (alpinizem) ali podnebja (čist zrak, zdravilišča), združevali večji del turistov, je bil njihov učinek v Alpah dokaj šibak. Z zimskimi športi pa so stvari že precej drugačne: zimske počitnice so postale množične, posledice pa so nam dobro znane. Urbanizacija se je povzpela vse do planšarij, ekološke posledice so velike. Poleg tega je treba določene športne dejavnosti zakonsko urediti in se tako izogniti škodi, ki bi jo lahko utrpela favna (motenje miru), pa tudi flora. Očitno je, da so najbolj agresivni do okolja mehanški športi, vendar pa tudi na primer smučanje ali hoja s snežnimi krpljami povzročata lokalno škodo.

Estetiziranje pokrajine

V navedenih primerih smo priča dokaj očitnim oblikam okoljskih sprememb oziroma uničevanju prostora. Delovanje naše družbe pa je lahko tudi bolj subtilno in bolj dvoumno, ko poskuša prostore in krajine približati idealu, ki smo ga izoblikovali skozi zgodovino. Tako v nekaterih državah alpskega loka obstajajo prostorski načrti, arhitektonske prepovedi in predpisi, ki težijo k ohranjanju določene

estetike pokrajine. Vedeti pa moramo, da so to estetiko pogosto določili in oblikovali šele v 19. stoletju s slikarstvom in fotografijo in je tako produkt tega, kar bi lahko imenovali zgodovina senzibilitet, kulturna zgodovina. Omenjena prizadevanja za ohranjanje estetske podobe so zanimiva, če se razumno opirajo na zelo dobro poznavanje razvoja kulturne pokrajine, a so zelo vprašljiva, če poskušajo reproducirati nek izmišljen gorski svet. Tako smo včasih priče splošni banalizaciji, ki ji pravimo tudi »disneylandizacija« Alp. Ta poskuša selekcionirati in reproducirati stanja, za katera se predvideva, da so značilna in predvsem komercialno zelo donosna.

Prav tako se lahko vprašamo o pomenu naravnih pokrajin v odnosu do politik ohranjanja favne, flore ter naravnih prostorov. V Alpah so razglasili zavarovana območja predvsem v visokem gorstvu, kjer so se nahajale endemične živali in rastline. Politika varstva pogosto poskuša ustvariti neko ravnovesje, neke vrste samozaščito in urejanje žalskih in rastlinskih vrst. Vendar pa to ne uspe vedno. Določene vrste lahko postanejo vsiljive in prevladujoče, druge se na novo naseļijo, tretje začnejo izginjati. Tudi zavarovana območja imajo namreč svojo dinamiko. V nekaterih zavarovanih območjih na primer obstajajo prakse »upravljanja« in reguliranja s pomočjo lova ali s kmetijskimi dejavnostmi, kar nas spet pope-

lje k našemu idealu o alpski naravi. Temu neprimerno manj sledimo na območju sredogorja in predvsem v velikih medalpskih dolinah, ki so danes že skoraj v celoti urbanizirane.

Alpe so v evropskem prostoru že od 18. stoletja dalje uživale status čudovite in nenavadne pokrajine, kjer je bila narava videti lepša in bolj avtentična kot drugod. Dejstvo pa je, da je človekova prisotnost in delovanje v Alpah stalnica že od taljenja ledenikov dalje in ima tako velik vpliv na izgled pokrajine, ki jo imamo morda za neokrnjeno.

Nenazadnje pa tudi današnje zanimanje družbe za Alpe, pri katerem igra turizem bistveno vlogo, pomembno vpliva na razvoj in izgled alpske narave.

Jean-Paul Guérin, Univerza v Grenoblu, Inštitut za alpsko geografijo

Kulture in jeziki v alpskem prostoru

O številčnosti alpskih življenjskih svetov

Kaj ima švicarska jed Älplermagronen opraviti s kulturno raznovrstnostjo? Za bralce, ki jim ta redko uporabljena beseda ne pomeni kaj dosti, lahko zapišemo, da je to tradicionalna švicarska jed, ki zadnja leta doživlja pravi razmah kot industrijsko predpripravljena hrana.

© Alexander Hauk / bayern-nachrichten.de / pixelio.de

Različni jeziki, različni življenjski svetovi, eno nogometno moštvo. Šport povezuje in združuje ljudi različnih kulturnih ozadij.

Tako zelo tradicionalna, kot se predstavlja, pa ta jed tudi ni. *Magronen* to skrivnost izda že z jezikovnega vidika, saj se v besedi skrivajo *maccaroni*, ki so jih italijanski graditelji gotthardskega predora v Švico prinesli v 19. stoletju. Rezultat ni le hibridna jed, hibridna je tudi sama beseda, sestavljena iz nemške besede *Äpler* (hribovec) in ponemčene besede *Magronen*.

Vendar pa ob besedi »kultura« ne pomislijo vsi najprej na *Älplermagronen*. Kultura je ena tistih besed, pri kateri vsakdo najprej pomisli na nekaj drugega: eni na visoko kulturo sodobnega luzernskega kulturnega centra (KKL), drugi na vsakdanjo ovčerejsko kulturo, tretji na bajke in vraževerje, nekateri tudi na jezike. A naj bo govorjenje o »jeziku in kulturi« še tako običajno, jeziki in kultura ne sodijo

drug k drugemu kot dve plati medalje. Jeziki in kultura so sicer med seboj zelo različno povezani in vplivajo drug na drugega, vendar pa prvi drugega ne določa.

Dinamika alpskih življenjskih svetov

Etnolog Hans-Rudolf Wicker je leta 2002 v predavanju o kulturni raznovrstnosti v alpskem prostoru dejal, da bi morali izraz »alpska kultura« pravzaprav nadomestiti z »alpskim življenjskim svetom, svetom vsakdanjega življenja«, da bi se tako izognili popredmetenemu in holističnemu pojmu kulture.

Ovčerejci v zgornjem Valaisu, denimo, si delijo življenjski svet, delijo pa si tudi svet dela kot delavci v industrijski družbi Lonza. Turisti v Zermattu in St. Moritzu si krajši čas delijo skupen življenjski svet z domačini ter avstrijskimi ali portugalskimi delovnimi migranti. In na planinah živino kmetov iz dolin urbani ubežniki celo poletje pasejo in proizvajajo gorski sir, ki se v njihovem domačem kraju trži kot alpska specialiteta.

Alpski življenjski svet ni nekaj statičnega, trdnega, večno trajnega, ta svet so raznovrstne, dinamične, spreminjajoče se krpanke. Kar se zdi, da ostaja nespremenjeno, so gore, višine, pokrajina, divjina, pa še to se spreminja. Najmanj se spreminjajo podobe, ki jih imajo ljudje o alpskih kulturah. Ti se še vedno peljejo z visokogorsko železnico skozi Lötschberg, v vlaku se usedejo tako, da lahko uživajo v pogledu na s soncem prežeto dolino reke Rone, potem ko že zapuščajo predor nad Hohtennom. In pri tem velikodušno spregledajo kopico industrijskih, trgovskih in stanovanjskih stavb, cest in tirov, ki v divjem neredu »opremljajo« dolino, skozi katero teče ukročena in v kanal ujeta Rona. Kot da bi tam še vedno rasle zelenjavne gredice in sadna drevesa, o katerih so jim pripovedovali stari starši...

© Adolf Riess / pixelio.de

Levo: Različni običaji – kot je na primer postavljanje mlaja – izražajo skupno identiteto.

Desno: Raznolikost alpskih jezikov je veliko obsežnejša od vsebine slovarjev.

Uporaba jezika – močan izraz identitete

Danes imajo v raznolikem alpskem življenjskem svetu pomembno vlogo različni jeziki, kajti jeziki niso namenjeni le medsebojnemu sporazumevanju. Jezik izraža tudi socialno identiteto, pripadnost jezikovni skupnosti, predstavlja pa tudi ločnico od tistih, ki ga ne govorijo. Če turist na poštne uradu v kraju Evolène v Val d'Hérensu, ki leži nad Sittnom, prisluhne domačinu, ki se pogovarja s poštnim uslužbencem, verjetno ne bo veliko razumel, saj se oba sporazumevata v narečju, ki ga že v občini Bagnes, le nekaj dolin naprej, ne razumejo več. S tem domačini sporočajo, da prihajajo iz Evolene, kot sami pravijo vasi. Turista, ki jim je prisluhnil, izločijo, izločijo pa tudi prebivalce Sittna, ki govorijo le francosko. Če pa se bo domačin peljal v Sitten na nogometno tekmo med kluboma Zürich in Sion, da bi podprl slednjega, bo prebivalce Sittna ogovoril v francoščini. Nogometni navdušenci iz Zgornjega Valaisa bodo to storili v zahodni valajščini.

Francoski knjižni jezik, patois (staro narečje iz francoskega dela Valaisa), valajščina – ne primerjamo tukaj jabolk s hruškami? Da in ne. Ne, ker vse tri jezikovne oblike ustrezajo namenom, za katere se uporabljajo. Da, ker se uporabljajo za različne namene. Od vseh treh

jezikov se redno in v večjem obsegu piše le v francoskem knjižnem jeziku. Francoščino govori in razume veliko več ljudi, kot to velja za drugi dve obliki, saj je ta nacionalni jezik v frankofonskih državah, poučuje se kot tuji ali drugi jezik. Z drugimi besedami: od vseh treh jezikov je le en popolnoma »izoblikovan«, druga dva pa ne.

Turizem privablja v gore ljudi različnih kulturnih ozadij.

Med knjižnim jezikom in dialektom

V osmih alpskih državah, vključno z Monakom, imajo francoščina, italijanščina, nemščina, retoromanščina in slovenščina status nacionalnih jezikov, vendar pa je za njimi popolnoma drugačna »arhitektura«.

Nemščina je nacionalni jezik v Avstriji, Nemčiji, Švici in Lihtenštajnu, pojavlja se v različnih oblikah bavarskega in alemanskega narečja. Na Južnem Tirolskem ima nemščina status pokrajinskega jezika in tudi tukaj se tako kot na podeželju govorijo narečja. Nemščina je skorajda povsod v stiku (in včasih tudi v konfliktu) z drugimi jeziki: na Južnem Tirolskem z italijanščino in ladinščino, na območju kantona Graubünden pa tudi z retoromanščino in italijanščino.

manščino in italijanščino.

Italijanščina je nacionalni jezik v Italiji, vendar pa se od Savone na zahodu do Gorice na vzhodu govorijo tudi provansalska (okcitanska), piemontska, franko-provansalska, lombardijska in beneška narečja, kolikor tamkajšnji dolinski in hribovski predeli še niso poseljeni. Okcitanščini je bil leta 1999 priznan status samostojnega jezika, v dolini Aoste ima francoščina status jezika samostojne pokrajine in v nekaterih maloštevilnih starih walserskih kolonijah še vedno govorijo walsersko nemščino. Koliko časa še, ne ve nihče. Dolomitska ladinščina, zlasti na območju Južne Tirolske, ima status pokrajinskega jezika. Graubündenska retoromanščina v Švici, dolomitska ladinščina in furlanščina v Italiji so samostojni jeziki in niso italijanska narečja (čeprav se s tem iz zgodovinskih razlogov vsi ne strinjajo oz. se niso strinjali). Na vzhodu obstajajo tudi nekateri bavarski jezikovni otoki in slovenska narečja na italijanskih tleh.

Slovenščina, ki kot nacionalni jezik v Sloveniji prav tako pozna številne narečne oblike, ima na avstrijskem Koroškem in Štajerskem status uradno priznanega jezika slovenske manjšine, ki pa je v zadnjem času spet izpostavljen ostremu pritisku desnih meščanskih sil. Zaradi članstva Slovenije v EU se je tukaj nekoliko spremenil tudi jezikovni položaj.

© CIPRA International

Ne nazadnje obstaja tudi turistični, mi-gracijski jezik: angleščino je slišati v Leysinu, Gstaadu, Zermattu, Interlaknu, hindijščino in urdu na Jungfrauochu, japonsščino na Titlisu, kitajščino na Pilatusu, španščino, srbsščino, hrvaščino, turščino v hotelskih kuhinjah in bolnišnicah – tudi to so dejavniki alpskih življenjskih svetov, raznolikih in stalno spreminjajočih se. In tako kot ljudje ne poznajo enega samega življenjskega sveta, temveč številne od njih, tako tudi mnogi od njih ne govorijo enega samega, temveč več jezikov. Kulturna raznovrstnost alpskega prostora se napaja pri mnogih virih in ubira mnoge poti, tudi tiste, ki vodijo v izginotje jezikov in kultur: to se dogaja z jeziki, ki jih nihče ne posreduje naslednji generaciji, recimo v primerih, ko starši s svojimi otroki govorijo le še v knjižnem jeziku, ker so prepričani, da govor v knjižnem jeziku ustvarja boljše možnosti za družbeno napredovanje. Tukaj se je treba poleg vloge staršev vprašati tudi, kakšna je vloga šolskih sistemov v različnih državah. Z njihovo podporo se bo mogoče tudi v prihodnje učiti jezikov in s tem prispevati k ohranitvi kulturne raznovrstnosti.

Iwar Werlen, Inštitut za jezikoslovje Univerze v Bernu

Skromno upoštevanji kulturni in socialni interesi

»Zgolj« za naravo ali tudi za ljudi?

Alpska konvencija je zaščitniška, pravijo njeni nasprotniki. Tako je tudi prav, pravi CIPRA. In vendarle bi ta sporazum lahko bil še mnogo več.

Alpska konvencija vsebuje le skope izjave za vsako od dvanajstih področij delovanja, na katerih želijo pogodbenice, torej alpske države in EU, sodelovati in izvajati različne dejavnosti – podrobnosti natančno urejajo izvedbeni sporazumi. Področja delovanja so naštet v drugem odstavku 2. člena Alpske konvencije, ki se s polnim imenom pravzaprav glasi Sporazum o varstvu Alp. O varstvu torej. Temu ustrezno je bila v vseh pogodbenicah pristojnost dodeljena okoljskim ministrstvom.

Alpska konvencija bi lahko ponudila veliko več. Na prvem mestu je od dvanajstih področij delovanja, kjer se pogodbenice v zavezujejo k izvajanju »ustreznih ukrepov«, navedeno področje prebivalstva in kulture. Gre za »spoštovanje, ohranjanje in podpiranje kulturne in družbene samobitnosti avtohtonega prebivalstva«, za »zagotavljanje njegove življenjske osnove, še posebno poselitve in gospodarskega razvoja, ki sta znosna okolju«, ter za »pospeševanje medsebojnega razumevanja in partnerskega vedenja med alpskim in zunajalpskim prebivalstvom«.

Alpska konvencija je izhodišče za številne dejavnosti, ki jih lahko alpske države

© Gesellschaft für ökologische Forschung / Oswald Baumeister

oblikujejo same ali skupaj, da bi pokazale, da je Alpska konvencija veliko več kot »le« konvencija za varstvo Alp. Skladno s tem CIPRA zato že leta zahteva, da se za področje prebivalstva in kulture pripravi ustrezen izvedbeni protokol, vendar so okoljski ministri v alpskih državah drugače kot pri varstvu narave, turizmu, energiji in prometu sestavili le nezavezujočo deklaracijo. Pod vodstvom zlasti Avstrije in Italije naj bi deklaracija dobila konkretno obliko in postala prepoznavna med prebivalci alpskega prostora. CIPRA bo proces spremljala z Argusovimi očmi in politiko, če se bo izkazalo za potrebno, opominjala na obljube, ki jih je dala.

Andreas Götz, direktor CIPRE International

Švica: vplivi kmetijske politike na biotsko raznovrstnost

Ključ do biotske raznovrstnosti v Alpah je v naših rokah

Zakaj na nekem travniku rastejo paradiževke, na drugem pa črna detelja ali volnata medena trava? Zakaj prav tu stoji mogočni javor in tam redek macesnov gozd? In zakaj na tem pašniku ne cvrčijo bradavičarke? Zagotovo je treba pri tem upoštevati višinsko lego in ekspozicijo rastišča kot tudi tla in podnebne razmere. Odločilen odgovor na postavljena vprašanja pa je treba poiskati – pri človeku.

V Švici je velika večina gorskih območjih, ki so v kmetijski rabi, vrstno izjemno bogatih.

Tudi Alpe so že davno vstopile v čas antropocentričnega gledanja na stvari. Če želimo razumeti biotsko raznovrstnost v Alpah, moramo najprej razumeti delovanje človeka v alpskem prostoru in raziskati strukturo učinkovanja med kulturo in naravo, ki privede do tega, da stoji na enem koncu gozd, na drugem gnojni travnik, na tretjem naselje počitniških hiš in čisto na vrhu pobočja vrstno bogat cvetlični travnik s paradiževkami in brez bradavičark.

Presenetljivo je, da za biotsko raznovrstnost niso »najusodnejše« človekove dejavnosti, ki zaznamujejo današnjo storitveno družbo oz. družbo prostega časa: promet, turizem, gradbeništvo, smučišča. Odgovor je pravzaprav nedvoumen in jasen – to je kmetijstvo, čeprav se na območju Alp s to dejavnostjo ukvarja le še manjše število ljudi. Sedemodstotni delež kmečkega prebivalstva na švicarskem gorskem območju uporablja in oblikuje več kot polovico zemljišč, ki so v rabi. In približno 90 % vseh zemljišč na švicarskem gorskem območju, za katere je značilna posebno bogata vrstna pestrost, je v kmetijski rabi.

Kmetijstvo kot ključni dejavnik

Vprašanje, ki je za razumevanje biotske raznovrstnosti najpomembnejše, zato ni ekološkega, temveč socialnega značaja: kako deluje kmetijstvo, od česa so odvisne odločitve kmetov, katera zemljišča bodo v rabi, katera ne bodo? Odgovori so zelo kompleksni, razlikujejo se od primera do primera, marsičesa v zadostni meri tudi ne razumemo. Tako obstajajo, denimo, individualni, kulturni, zgodovinski, prostorski, zakonski, tržno- in mikroekonomski, socialni in strukturni dejavniki, ki imajo pomembno vlogo. Govori se o večrazsežnostnem ciljnem sistemu kmetijstva, vendar pa je pri natančnejši obravnavi te točke – to velja zlasti za švicarsko gorsko območje – v ospredju en sam odgovor oz. dejavnik; namreč kmetijska politika. In to iz čisto ekonomskih razlogov: štirje od petih frankov, ki jih dandanes zasluži hribovska kmetijstvo, prihaja v Švici neposredno ali posredno iz kmetijske politike in ne iz prostega trga živilske proizvodnje. Po drugi strani pa vsebuje kmetijska politika tudi številne mehanizme upravljanja, ki so povezani z izplačilom sredstev podpore.

Scenariji prihodnjega razvoja

Lansko poletje se je zaključil štiriletni švicarski Nacionalni raziskovalni program (NFP 48). Naravoslovna sinteza tega obširnega projekta, pri katerem je sodelovalo večje število raziskovalcev iz celotne Švice, je glavno pozornost usmerila na povezanost med kmetijsko politiko in biotsko raznovrstnostjo (Stöcklin in drugi, 2007). Avtorji so si zastavili vprašanje: Kaj bi

Scenariji: spremembe do l. 2017 v primerjavi z današnjim stanjem				
	I kot doslej	II brez plačil	III pavšalna plačila	IV nadomestila za storitve
Domnevni razvoj po scenariju				
višina kmetijskih neposrednih plačil – skupaj	=	↘↘	=	=
od tega prispevki za določene storitve	=	↘↘	↘↘	↗↗
Učinki				
biotska raznovrstnost	↘ ↘↘ (-23%)*	↗ ↘↘↘ (-85%)*	↘↘↘ ↘↘ (-66%)*	↗↗ ↗↗ (+17%)*
lepota krajine	↘ ↘	↘ ↘	↘↘ ↘↘	↗ ↗
kmetijski dohodek – skupaj	→ ↘	↘↘ ↘↘↘	↗ ↗	↘ ↗
decentralna poselitve / gospodarjenje na celotni površini	→ ↘	→ ↘↘↘	→ ↘	→ ↗

Učinki štirih različnih scenarijev na naravo, krajino in kmetijstvo v Švici.

Legenda: Puščice navzgor oz. navzdol pomenijo rast oz. padec v primerjavi s trenutnim stanjem; 1 puščica = učinek je šibak; 4 puščice = učinek je močan; »=«: učinek je nespremenjen. Rdeča barva: učinki na območju Švicarske planote in območjih z ugodnimi pridelovalnimi razmerami. Modra barva: učinki na gorskem območju; * sprememba vrstno bogatih površin do l. 2017. Vir: Stöcklin et al. 2007 (gorsko območje) ter ocene društva Vision Landwirtschaft (Švicarska planota, območja z ugodnimi pridelovalnimi razmerami).

se zgodilo, če bi se kmetijska politika v ključnih točkah spremenila? Učinki so bili na podlagi modelskih izračunov ocenjeni za desetletno obdobje. Rezultati so sledeči (glej tabelo): Ob nadaljevanju sedanjega sistema bosta biotska raznovrstnost in kakovost pokrajine nazadovali tudi v prihodnjih letih. Vsak dan bodo izginila zlasti vrstno bogata zemljišča v velikosti desetih nogometnih igrišč, zlasti zaradi opuščanja rabe, pa tudi zaradi širjenja pašne in intenzivne rabe. V naslednjih desetih letih bomo

Tudi v prihodnje lahko dnevno izginejo vrstno bogate površine v velikosti desetih nogometnih igrišč.

v gorskih predelih Švice izgubili še 23 % vrstno pestrih zemljišč, kar predstavlja petkratno velikost Thunskega jezera. Sedanja kmetijska politika tako v celoti ne bo dosegla ciljev ohranjanja in spodbujanja biotske raznovrstnosti, ki si jih je sama zastavila. Kmetijska politika pa ima težave tudi na mednarodni ravni, saj ne izpolnjuje Konvencije o biološki raznovrstnosti, ki jo je Švica ratificirala leta 1994 in ki zavezuje k ohranjanju biotske raznovrstnosti (glej besedilo v okvirčku na naslednji strani). Položaj bi bil občutno slabši, če ne bi bilo neposrednih plačil. Če bi odpadle državne subvencije, bi večji del pokrajine na gorskem območju razpadel in gozd bi spet prerasel pobočja dolin: izginil bi večji del biotske raznovrstnosti, zlasti redke in ogrožene vrste, na površinah z ugodnimi pogoji pa bi raba postala še intenzivnejša, kot je danes. Ravno tako bi se razmere poslabšale v naravi in pokrajini, če bi se neposredna plačila še naprej izplačevala v današnjem obsegu, medtem ko bi bili pogoji in zahteve omiljeni, tj. če bi se plačila v še večjem obsegu kot danes enostavno izplačevala pavšalno, ne glede na opravljeno storitev. Zlasti so zanimivi rezultati scenarija IV, v okviru katerega so znanstveniki raziskovali, kaj bi se zgodilo, če bi se sredstva

uporabila načrtno, kot pravično in spodbudno zasnovano nadomestilo za določene storitve. Taka sprememba sistema bi povzročila tudi spremembo v trendih. Število vrst bi se prvič po desetletjih ponovno občutno povečalo. Izboljšal bi se tudi gospodarski položaj hribovskega kmetijstva in povečala proizvodnja živil.

Če povzamemo: današnji sistem neposrednih plačil je z ozirom na biotsko raznovrstnost in trajnostni razvoj sicer izrazito boljši kot nikakršen sistem ali sistem pavšalnih nadomestil, vendar pa na številnih področjih trajnostnega razvoja ciljev ne izpolnjuje. Bilo bi ga mogoče opazno izboljšati in bi v takem primeru brez dodatnih finančnih sredstev mogoče celo presegel zastavljene politične cilje.

Kmetijstvo in kmetijska politika trajnostno vplivata na biotsko raznovrstnost.

Zahteve po novi usmeritvi kmetijske politike

Prihodnost biotske raznovrstnosti na območju Alp je torej v veliki meri v naših rokah. V nasprotju s številnimi drugimi okvirnimi pogoji, ki soodločajo o prihodnosti alpskega prostora, so državna plačila v kmetijstvu ključni dejavnik, ki ga je mogoče oblikovati. O porazdelitvi sredstev kot tudi o pogojih, ki so vezani na ta sredstva, bo v prihodnjih letih zaradi novih spoznanj, pridobljenih v okviru že omenjenega raziskovalnega programa, in številnih drugih evalvacijskih študij se bo še veliko razpravljalo. Pričakovati je, da bodo mnenja različna, saj so v igri najrazličnejši interesi.

Vsekakor je kmetijska politika, kot kaže zgodovina, inerten sistem, in bilo bi iluzorno verjeti, da bi temeljitejša reformne korake omogočile le študije ali še tako prepričljivi predlogi za prilagajanje. To, kar še potrebujemo, je široko razpredena mreža deležnikov, ki se bodo zavzemali za uresničevanje ustreznih idej in ciljev. Zato je bilo pred kratkim tudi ustanovljeno društvo Vision Landwirtschaft (gl. uokvirjeno besedilo), katerega cilj je pripomoči k uveljavitvi transparentne, z ustavo skladne kmetijske politike, ki bo usmerjena v pravično izplačevanje odškodnin za različne javne storitve, ki jih opravlja sonaravno kmetijstvo. Vrstna pestrost in kulturna pokrajina sta sicer le dve od storitev sonaravnega kmetijstva, sta pa zagotovo nenadomestljivi in osrednjega pomena.

Andreas Bosshard, lastnik podjetja za načrtovanje in raziskovanje (www.agraroeekologie.ch), direktor društva Vision Landwirtschaft

Vision Landwirtschaft je neprofitno društvo. Člani njegovega predsedstva, sekretariata in sosveta so priznani in neodvisni strokovnjaki z različnih področij, ki so povezana s kmetijstvom: kmetje, ekologi, ekonomisti, agronomi, kulturni ustvarjalci. Kot neodvisna in široko razpredena strokovna organizacija izdelujejo v društvu Vision Landwirtschaft objektivne analize in pripravljajo konkretne predloge za reformo kmetijske politike, ki naj bi pripeljala do večfunkcijskega, trajnostnega kmetijstva. Da bi bilo mogoče uresničiti konkretne predloge, ima pomembno vlogo komunikacija z javnostjo prek medijev. Poleg tega društvo tesno sodeluje z večino kmetijskih, potrošniških in okoljskih organizacij, vendar pa tudi s pristojnimi kantonalnimi in zveznimi švicarskimi službami ter politiko.

Več informacij na www.visionlandwirtschaft.ch

Vir: Stöcklin J., Bosshard A., Klaus G., Rudmann-Maurer K. & Fischer M. 2007: Landnutzung und biologische Vielfalt in den Alpen. Fakten, Perspektiven, Empfehlungen. Synthese NFP 48 Forschungsschwerpunkt II »Land- und Forstwirtschaft im alpinen Lebensraum«. vdf-Verlag, Zürich.

Konvencija o biološki raznovrstnosti

Konvencija o biološki raznovrstnosti (Convention on Biological Diversity – CBD) je mednarodni dogovor, ki so ga Združeni narodi sprejeli leta 1992 na okoljskem vrhu v Rio de Janeiru za področje varstva biotske raznovrstnosti. Konvencija ima danes 190 pogodbenic, ratificiralo pa jo je 168 držav, med njimi tudi vseh osem alpskih držav ter EU.

© Kirsten Petri-Mayer / pixelcode

© Andreas Bosshard

Cilj Konvencije o biološki raznovrstnosti je ohranjanje biotske raznovrstnosti, trajnostna raba njenih sestavnih delov ter uravnotežena in pravična porazdelitev prednosti, ki jih prinaša raba genskih virov.

Konvencija o biološki raznovrstnosti je s 190 pogodbenicami sicer ena uspešnejših mednarodnih pogodb, ki pa se mora na izvedbeni ravni boriti s praktičnimi težavami. Pogodbenice so se na mednarodnopravni ravni zavezale k izvajanju CBD, niso pa k temu prisiljene in tako vse do danes številne države še vedno niso predložile nacionalne strategije za ohranjanje biotske raznovrstnosti, čeprav Konvencija o biološki raznovrstnosti velja že od 29. decembra 1993.

Raba biotske raznovrstnosti

Oživljanje znanja v Alpah

Naravni prostor Alp se že stoletja podreja zahtevam intenzivne, stalno spreminjajoče se rabe človeka. Raznolikost ekosistemov s pestrim rastlinskim in živalskim svetom omogoča avtohtonim prebivalcem, da svoje potrebe zadovoljujejo na najrazličnejše načine.

© Susanne Grasser

Značilno podobo alpskih planšarij je v veliki meri zaznamoval človek s tradicionalno kmetijsko rabo.

Kmetje so že zgodaj začeli s krčenjem gozdov na ugodnih lokacijah, krčevine so spreminjali v mozaik najrazličnejših kmetijskih in gozdarskih sistemov in tako občutno povečevali biotsko raznovrstnost. Od tam so dobivali živila, goriivo, gradbeni material, tudi predmete, ki so jih uporabljali v rokodelstvu, kulturi in običajih. Biotska raznovrstnost alpskega sveta je že stoletja vir za surovine v obrtni in industrijski dejavnosti tako znotraj kot tudi zunaj alpskega območja. Ne nazadnje je od biotske raznovrstnosti v veliki meri odvisen tudi turizem. Veliko od tega, kar si danes kot Alpe predstavljajo laiki – gozdovi, planine, alpsko kmetijstvo in cvetoči travniki, je treba pri sedanjih podobi alpske regije iskati pretežno v človekovem vplivu in tradicionalni kmetijski rabi.

Kmetijska biotska raznovrstnost v preobrazbi

Pomemben element biotske raznovrstnosti je kmetijska biotska raznovrstnost. V številnih alpskih regijah so bila zemljišča, ki so danes travnišča, še ne tako daleč nazaj namenjena intenzivni kmetijski rabi in pridelavi žita, poljščin (fižola, graha, zelja, krompirja), oljnic (maka) in vlaknovk (konoplje, lana). Šlo je za pridelavo tistih kulturnih vrst in sort, ki so po eni strani na gorskem območju dosegale sorazmerno zagotovljen uspeh, po drugi strani pa so bile kot živila zelo primerne za skladiščenje, kar naj bi zagotavljalo preživetje čez daljše zimsko obdobje. Določena stopnja zagotovljenega donosa ni bila dosežena le zaradi pridelave ustreznih sort, temveč tudi zaradi raznolikosti ene same sorte. Seno za domače živali je prihajalo pretežno s planinskih travnikov in bilo največkrat pozimi s sanmi odpeljano do kmetij. Vse te vrste kulturnih rastlin in tudi številne živalske pasme so danes večinoma izginile, nadomestila pa jih je intenzivna živinoreja. Pri nekaterih vrstah kultur je danes le še v genskih bankah najti sorte, prilagojene razmeram, ki vladajo na gorskih območjih. Zaradi vedno širšega opuščanja rabe odročnejših, ne tako zelo donosnih zemljišč, ki so primerna za pašo in košnjo in pri katerih bi prišla v poštev strojna obdelava, izginjajo tudi dragocene življenjske združbe. In podobno se znanje o divjih rastlinah dandanes ohranja le še v knjigah.

Poznavanje rabe divjih rastlin se izgublja

Nabiranje je bilo dolgo sestavni del kmetovanja. Številne rastlinske vrste, ki jih kmetje niso pridelovali na polju, so se uporabljale v prehrani (t.i. samoniklo sadje in zelenjava), v zdravilstvu, pa tudi kot krma, stelja in gnojilo. Medtem ko se je nabiranje pogostokrat opravljalo sočasno z drugimi gospodarskimi dejavnostmi, denimo pri varovanju živine, na poti do polja ali pri gozdarskih opravilih,

© Brigitte Vogl-Lukasser

Nabiranje divjih rastlin in vezanje »zeliščnega venčka«, ki ga blagoslovijo v cerkvah 15. avgusta, je povezano z bogatim znanjem, ki ga te ženske še uporabljajo.

je danes zaradi upadanja raznovrstnosti rastišč, ki so v rabi, in vse večjega dodatnega zaslužka nabiranje ljubiteljska dejavnost le še maloštevilnih.

Poseben pomen je imelo nabiranje v zdravilstvu. Še ne tako dolgo nazaj v večini odročnejših alpskih dolin ni bilo zdravnikov, kaj šele veterinarjev, bile pa so izkušene babice, ljudski zdravilci, ki so zdravili živino, ter zeliščarji. Raznovrstne rastline, pa tudi minerale in dele živali, so ljudje kot posamezne sestavine ali v kombinaciji z drugimi predelovali po

deloma zapletenih receptih in jih uporabljali kot maže, tinkture, kopeli in čaje. Znanstvenoraziskovalne študije kažejo, da tovrstno znanje danes pogosto obstaja le še v knjigah, se ne posreduje mlajšim rodovom, pregnali pa so ga tudi okvirni zakonski pogoji, ki veljajo v humani oz. veterinarski medicini. Danes pač zadostuje le klic po telefonu in zdravnik oz. zdravilo iz lekarne je že pri bolniku.

Nasprotno doživljajo velik preporod samonikla zelišča, ki se uporabljajo za pripravo čajev, v alternativnih kuharskih receptih ali pri zdravilnih terapijah, ki jih hoteli ponujajo na področju zdravja, dobrega počutja in sprostitve. Pri oglaševanju teh storitev se sicer pogosto ponosno omenjajo Alpe, a neredko se zgodi, da so bile surovine, ki se pri tem uporabljajo, pridelane oz. nabrane kot divje rastline v državah v razvoju.

Kmečki vrtovi so v alpskem prostoru vse pomembnejši

Nasprotno od tega, kar se pogosto domneva, so imeli kmečki vrtovi v Alpah še ne tako dolgo nazaj podrejeno vlogo: na njih so bila sicer posajena nekatera pomembna zelišča in začimbe, vendar pa bogato raznovrstnost teh vrtovih lahko opazujemo šele danes. Ker je okoli kmetij vedno več travnišč, ker je danes na območju Alp delež njivskega sveta in

zemljišč z okopavinami vedno manjši in ker se vedno manj ljudi ukvarja z nabiranjem, se je pomen kmečkih vrtov povečal. Številni kmetje danes v vrtove posadijo to, kar je bilo pred tem najti »zunaj, na polju«. Tako so danes kmečki vrtovi pogosto podoba raznovrstnih kulturnih rastlin in sort ter divjih rastlin, ki so se nekdaj uporabljale v kmetijskih in gozdarskih ekosistemih. Tu še danes najdemo zelo redke alpske kulturne rastline in sorte, pa tudi tiste vrste rastlin, ki se v okoliških ekosistemih ne pojavljajo več ali pa se pojavljajo le na zelo majhnih površinah.

Prepletenost biotske in kulturne raznovrstnosti

Biotska raznovrstnost je vključena v kulturni kontekst, odkar se je v Alpah pojavil človek. Če je bilo treba nekdaj zaradi preživetja opravljati celo vrsto različnih dejavnosti, se danes mnoga zamudna dela kmetu ne izplačajo več. Spremembe v kulturi (to vključuje tudi oblike rabe in zahteve po rabi) sovpadajo s spremembami v rabi biotske raznovrstnosti, kar je vidno v podobi pokrajine, ob jedilni mizi in na policah trgovcev z živili. Tako se z izginjanjem vrst kultur, njihovih sort, prilagojenih živalskih vrst in pasem kot tudi z zmanjšanjem rabe divjih vrst istočasno dramatično izgublja znanje, denimo, o značilnostih rastišč

© Mario Heinemann / pixelio.de

Zdravilno zelišče ali tableta? Znanje o zdravilnih zeliščih je marsikje že utočilo v pozabo.

Alpski kmečki vrtovi so šele nedavno postali prava Noetova barka biotske raznovrstnosti.

posameznih rastlinskih vrst, njihovi predelavi in uporabi. V družinah in vaseh, kjer mlada generacija ne pozna več starih kulturnih rastlin in ne razume posebnih strokovnih izrazov zanje, tudi ne more razumeti pesmi in legend, v katerih se te vrste pojavljajo, ali pa iz njih pripraviti tradicionalnih jedi.

ženo znanje o rabi biotske raznovrstnosti (glejte spletno stran avtorice in avtorja). Ob vsem tem cilj seveda ne bi smel biti konzerviranje raznovrstnosti v muzejih in genskih bankah, temveč bi si bilo treba prizadevati za spodbujanje nadaljnje »koevolucije« divjih rastlin, vrst kultur, sort, pasem ter znanja in izkušenj v in-

Spreminjanje rabe biotske raznovrstnosti se odraža v spreminjanju pokrajinske podobe.

Inovativni projekti

Z namenom, da bi se zoperstavili izgubljanju kulturne in biotske raznovrstnosti v Alpah, v alpskih državah deluje vedno več pobud, ki se ukvarjajo s pridelavo tradicionalnih kulturnih vrst in sort, ohranjanjem ogroženih živalskih pasem, proizvodnjo značilnih rokodelskih izdelkov, in tudi s prodajo inovativnih izdelkov, ki opozarjajo na biotsko raznovrstnost alpskega sveta (gl. primere na spletnih straneh organizacij, npr. Pro Specie Rara, Save Foundation). Veliko posluha za ta vprašanja imajo tudi predstavniki ekološkega kmetijstva, saj z ekološkim načinom kmetovanja in inovativnimi projekti ter izdelki v alpskem prostoru sodelujejo pri trajnostni rabi biotske raznovrstnosti v kmetijstvu. Obenem poskušajo raziskovalci z znanstvenega vidika dokumentirati še obstoječe, vendar ogro-

terakciji med naravo in kulturo z izvajanjem projektov, namenjenih njihovem ohranjanju.

Christian R. Vogl in Brigitte Vogl-Lukasser, Institut za ekološko pridelavo, Oddelek za trajnostne kmetijske sisteme pri Univerzi za kmetijstvo, gozdarstvo in obnovljive naravne vire (BOKU), Dunaj, Avstrija
www.nas.boku.ac.at/brigitte-vogl-lukasser.html

V knjigi »Über'n Zaun g'schaut« (Pogled čez ograjo) je opisana vzhodnotirolska kultura obdelovanja vrtov s poudarkom na znanju o pridelanih rastlinah in o osebnem odnosu tirolskih kmetov do njihovih vrtov. 160 st., 112 fotografij, ISBN: 978-3-7022-2819-4

Bogastvo okusov zaradi raznovrstnosti

Sir – odraz kulturne raznovrstnosti in dediščine

Proizvodnja sira ne pomeni zgolj pridelave živila. Preko z njo povezanih dejavnosti, kot je na primer paša, ljudje in živali oblikujejo pokrajinsko podobo.

© Francesco Pastorelli

Vrste sira nastanejo pod bolj ali manj različnimi pogoji, ki so odločilni za njihov okus.

Pri proizvodnji sira obstajajo – če začnemo pri mleku – številni načini predelave, ki so močno odvisnih od lokalnih pogojev. Različne povezave med izvorno surovino – mlekom – ter postopki pridelave sira dajejo alpskim sirom njihovo izvirnost. Glavni akterji zapletene sinergije nastajanja sirov so rastline, živali, mikrobiološki ekosistem in človek.

Pomen posebnih rastlinskih in živalskih vrst

Za kakovost mleka, ki je hkrati baza za poreklo sira, njegovo gostoto in okus, je odločilna kombinacija rastlinja, na katerem se živina pase. Prav iz tega vzroka ima biotska raznovrstnost pri pridelavi sira veliko vrednost.

Z opuščanjem številnih planšarij na eni strani, pa tudi zaradi konkurenčnega boja za prostor ter špekulacij z zemljišči na drugi strani, prihaja do izgubljanja biotske raznovrstnosti. Po-

sebnost v v nižjih predelih posameznih občin se število razpoložljivih parcel iz leta v leto zmanjšuje, kar ne predstavlja dobre osnove za proizvodnjo sira.

Na srečo pa se za nekatere lokalne domače živalske vrste, predvsem za tiste, ki so še posebej primerne za proizvodnjo določenih priljubljenih vrst sira, obetajo dobri časi. Omenjene živalske vrste (gre predvsem za govedo), postajajo vse bolj pomembne pri pridelavi sirov s poreklom. Tako sta na primer pasmi Abondance in Tarine med mlečnim govedom najbolj cenjeni in znani. Poleg tega lahko zaradi pridelave posebnih vrst sira ogrožene lokalne pasme celo ponovno pridobijo na pomenu in razširjenosti.

Sanitarni predpisi so pogosto v nasprotju z lokalnimi postopki pridelave

Siri so pomembni nosilci raznovrstnih mikrobov. Mleko, kvas, sol ali slanica, police za dozorevanje in žlahtnenje, ali lesene posode ter zrak v prostorih, kjer sire starajo, omogočajo njihovo razmnoževanje.

Sanitarni predpisi pogosto motijo procese fermentacije in zorenja, ki sta ključnega pomena za specifičnost velikega števila tradicionalnih sirov. Tradicionalna pridelava je ponekod osiromašena zaradi prepovedi uporabe lesenih posod, katerih vloga in pomen sta kljub temu spet vse bolj priznana. Poleg tega obvezna uporaba čistilnih sredstev vse bolj siromaši mleko in njegovo vsebnost mikroorganizmov do take mere, da ga nekateri poklicni strokovnjaki danes imenujejo kar »mrtvo mleko«. To se seveda odraža v kakovosti in okusu sirov.

Razmišljati o kmetijstvu na drugačen način

Na srečo pa blagovne znamke »kontrolirano poreklo« omogočajo ohranjanje tradicionalnih postopkov pridelave. Lokalne metode in običaji so v tem primeru postavljeni v ospredje, prav tako se poudarja in ohranja specifično določenega sira. Tako lahko lokalne živalske pasme, rastlinske vrste ter proizvodne metode še vedno oblikujejo posebne kmetijske modele.

Siri kot so beaufort, reblochon ali persillé iz kraja Aravis, so rezultat izbranih znanj, izkušenj, prakse, opazovanja in popravljanja napak, ki se dogajajo skozi eno generacijo, skozi specifično vzrejo, kot je planšarstvo. Vsi ti elementi so značilni za dediščino posameznega kraja, ki se bogati s človekovo zgodovino in njegovim spominom ter se stalno spreminja in oblikuje prav preko in zaradi ljudi.

Philippe Marchenay in Laurence Berard,
www.ethno-terroirs.cnrs.fr

Izvilleček iz knjige: Les fromages des Alpes du Nord. Une culture de la montagne. Grenoble, založba Le Dauphiné, zbirka »Patrimoines«, 2007.

Projekti CIPRE Nemčija

Spreminjanje pokrajine v alpskem prostoru

Nemški odbor CIPRE si pri različnih projektih prizadeva ozavestiti nosilce odločanja in prebivalce o obsegu, gonilnih silah ter ekološkem, kulturnem in turističnem pomenu spreminjanja pokrajine in na tej podlagi spodbujati izvajanje ukrepov za ohranjanje in razvoj privlačne in z vidika pokrajinske ekologije dragocene kulturne pokrajine.

© arhiv občine Bad Hindelang

© Markus Pingold

Posetki iz različnih časovnih obdobj, kot sta posnetka kraja Bad Hindelang leta 1929 ter 2001, nazorno prikazujejo spremembe v pokrajini.

Z zatonom agrarne družbe na območju Alp je v petdesetih in šestdesetih let prišlo do korenitih sprememb: medtem ko je na območjih s težjimi naravnimi pogoji za kmetijstvo in mejnim donosom prišlo do opuščanja kmetijske dejavnosti, se je široma po Alpah na posameznih predelih lahko dostopnih tal v dolinah, kjer so možnosti za kmetovanje ugodne, vnel konkurenčni boj za maloštevilna zemljišča. Tu se krešjejo interesi intenzivnega kmetijstva, poselitve, ki doživlja pravo ekspanzijo, prometa in turizma. Spreminjanje pokrajine je imelo daljnosežne vplive na njeno podobo. S tem je vplivalo na turizem in identiteto prebivalstva, po drugi strani pa tudi na biotsko raznovrstnost ter pomembne ekološke funkcije, kot so varstvo pred naravnimi nesrečami, izvajanje ukrepov zadrževanja poplavnih voda in skladiščenje CO₂.

Projekt Interreg: Allgäu / Tirolska

V okviru enega od čezmejnih Interregovih projektov je CIPRA Nemčija analizirala proces spreminjanja, ki ga je pokrajina doživljala v alpskem delu deželnega okraja Oberallgäu in sosednji Tannheimski dolini od začetka 19. stoletja dalje. Ugotovitve projekta, ki vključuje tudi spoznanja petih diplomskih del in posameznih delov doktorske disertacije, so bile predstavljene na številnih predavanjih, v publikaciji, na razstavi, objavljene pa so tudi na internetu (www.landschaftswandel.com). V okviru delavnic, ki jih je

organizirala občina, je potekala razprava o strategijah za nadaljnje delovanje občine na področju prihodnjega pokrajinskega razvoja.

Da bi lahko upoštevali pomen, ki ga imajo raznolike kulturne pokrajine za identiteto prebivalcev, turizem in biotsko raznovrstnost, je treba najprej oblikovati ustrezne instrumente in ukrepe, ki bodo bodoči razvoj pokrajine spodbudile v smeri socialno zaželeno, z vidika pokrajinske ekologije stabilne in raznolike kulturne pokrajine.

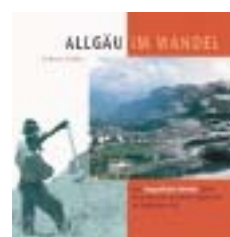
Trenutno pri CIPRI Nemčija skupaj z večjim številom bavarskih in tirolskih občin pripravljajo čezmejni projekt urejanja krajine, ki bo usmerjen v doseganje konkretnih rezultatov. V okviru projekta naj bi oblikovali in v praksi uresničili koncept, na podlagi katerega bo mogoče – z vidika pokrajinske ekologije in estetike – dragocene površine dolgoročno obvarovali pred pozidavo ali drugo obliko rabe. To bi lahko dosegli npr. s pašo drobnice.

Razstava »Zaraščeno in pozidano«

Primerjava zgodovinskih slik pokrajine z novimi fotografijami, posnetimi z istega mesta oz. zornega kota, se je v allgäuskem projektu izkazala za izrazito učinkovito pri ozaveščanju širše javnosti. Ta spreminjanje pokrajine popisuje zelo nazorno in brez daljših pojasnjevanj. CIPRA Nemčija se je zato odločila, da bo v sodelovanju z Nemško planinsko zvezo (Deutscher Alpenverein) in podjetjem Feneberg Lebensmittel (program

Domače (Von hier) organizirala fotografski natečaj z naslovom Spreminjanje pokrajine v bavarskih Alpah. Nastala je obširna in impresivna dokumentacija procesa spreminjanja pokrajine, ki ga ponazorjuje več kot 170 slikovnih parov, dosegljivih prek interaktivnega zemljevida na spletnem naslovu www.landschaftswandel.de. Najboljše prispevke si bo mogoče od 18. aprila do 22. junija 2008 ogledati na razstavi v Alpskem muzeju Nemške planinske zveze v Münchnu.

Andreas Güttler, direktor CIPRE Nemčija

Novo izšla knjiga »Preobrazba Allgäua«. primerja zgodovinske posnetke pokrajine z novimi fotografijami, ki so bile posnete v današnjem času z istega mesta oziroma zornega kota.
96 str., 17,50 EUR; naročila sprejema CIPRA Nemčija.

Portret: Silvio Barbero

»Ljubezen do okolja gre lahko tudi skozi želodec...«

Silvo Barbero je bil s Carlom Petrinijem med ustanovitelji gibanja z imenom Slow Food, ki se je v Italiji razmahnilo ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja kot upor proti poenotenju okusov.

© Slow Food

Silvio Barbero je bil rojen leta 1952 v kraju Bra v Piemontu. Barbero je nacionalni sekretar gibanja Slow Food Italia; od ustanovitve tega gibanja je imel v združenju uvedno posebno odgovorne naloge: leta 1990 je postal predsednik družbe, ki za račun gibanja Slow Food organizira pomembne prireditve kot sta Salon okusov in Cheese. Sedaj je odgovoren za dejavnosti na področju vzgoje o prehrani in okusu v šolah. Za Slow Food spremlja tudi tematiko, ki je blizu gorskemu svetu.

»Slow Food« pomeni »jesti počasi« in je načelo, ki izraža veselje do dobre prehrane. Vendar pa organizacija z istim imenom ni bila le odgovor na vse močnejše širjenje »hitre hrane – fast food«. Kakšni so bili njeni začetki?

Slow Food je nastalo kot združenje, ki želi dati hrani in veselju do prehranjevanja neko posebno kulturno konotacijo: prešli smo od eno-gastronomov k eko-gastronomom in postali neo-gastronomi, ki ne upoštevajo le končnega produkta – »jedi«, ampak celotno proizvodno pot, od polja do mize, pri čemer dajo poseben poudarek modelu proizvodnje, pridelave. Slow Food se zavzema za tiste modele pridelave in distribucije, ki imajo za cilj kakovost pridelkov in produktov ter prostora iz katerega izhajajo. Ta princip je popolnoma drugačen id industrijskega, ki privilegira količino in homogenizacijo in posveča premalo pozornosti družbenim ter okoljskim vidikom. Mi menimo, da je dobra in kakovostna hrana sinonim za zdravo okolje.

Po neki študiji inštituta Zukunftsinstitut Deutschland, je Slow Food ena od 18 tendenc, ki bodo vplivale na prihodnje oblikovanje področja prehranjevanja. Ali ste si to pred dvajsetimi leti lahko predstavljali? Kje je skrivnost tolikšnega uspeha?

Ko smo ustanovili Slow Food, nismo pričakovali tega uspeha. Bili smo prepričani, da je potrebno ponovno vzpostaviti kulturni odnos do hrane, ki se je počasi izgubljal. Zavedali smo se, da je za to treba izstopiti iz elitnega kroga sladokuscev ali iz poklicnih združenj: treba je bilo vključiti širšo javnost. Eden od dejavnikov uspeha je bilo odkritje povezanosti med okoljem in enogastronomijo ter ponovno ovrednotenje kmečke kulture.

Slow Food se zavzema za ohranjanje regionalnih kulturničnih tradicij, ki se poslužujejo lokalnih pridelkov. Ali ima tako kot promoviranje regionalnih kmetijskih pridelkov tudi kakšno povezavo z biotsko raznovrstnostjo? Kako je Fundacija Slow Food sploh nastala in kakšne cilje ima na področju biotske raznovrstnosti?

Mnoga razmišljanja o hrani so nas privedla do zaključka, da je za dobro hrano potrebno ohraniti biotsko raznovrstnost. Glede na to, da se vsako leto izgubljajo določene vrste flore in favne, je treba ukrepati. Omejiti se zgolj na razkrivanje in opozarjanje še zdaleč ni dovolj. Vedno smo skušali dajati prednost konkretnim projektom. Da bi zaščitili biotsko raznovrstnost in posledično tudi določene pridelke, se je rodila Fundacija za biotsko raznovrstnost Slow Food. Njen namen je finaciranje, podpiranje in promocija praktičnih pobud, manjših pridelav, ki so ogrožene in v nevarnosti, da izginejo zaradi globalizacije trga. Dodatni namen pa je tudi ponovni zagon modelov lokalne ekonomije – gre za podpiranje tako imenovanih »skupnosti za

hrano« za zoperstavljanje modelom globalne ekonomije. S podpiranjem nekaterih pridelav promoviramo kulturno raznolikost in ščitimo biotsko raznovrstnost.

Kakovostna hrana zahteva ohranjanje vrstne pestrosti.

V kolikšni meri se upad zaposlovanja ter staranje kmečkega prebivalstva odražata na biotski raznovrstnosti?

Podatki so dramatični: v Italiji je po vojni v kmetijstvu delalo 50 % prebivalstva. Danes ga je v tej panogi zaposlenih manj kot 5 %. V državah v razvoju so kmetije na obrobju družbenega življenja. Z izginjanjem kmetov se izgubljajo tradicije, znanja, določena dela in obdelave ter z njimi posamezne vrste živali in rastlin. Gre za problem, ki se ne tiče le biotske raznovrstnosti ali kmetijsko-predelovalnih dejavnosti, ampak za kar »antropološko« problematiko. Gorski svet je med podeželskimi kraji še najbolj primeren za ohranjanje elementov biološke in kulturne raznovrstnosti, ker se tam ne bodo uspeli uveljaviti modeli industrijske proizvodnje.

Kakšne pobude predlagate za ohranjanje kmetijstva in malih pridelovalcev hrane in pridelkov v gorah?

Gore so eno izmed območij, kjer moramo absolutno ukrepati. Kmetijska dejavnost namreč lahko nudi smernice in instrumente za ponovni zalet trajnostnih pridelovalnih sistemov. V gorah je povezava med teritorijem in kmetijskim pridelkom zelo tesna. Ena od naših pobud za ohranitev malih pridelav in produktov v gorah se imenuje »Presidi«.

Nam lahko bolje razložite za kaj gre?

Ko določimo pridelek, ki je v nevarnosti, da bo izginil (ker je ostalo le malo pridelovalcev, ker ni rentabilen), je namen »Presidia« ta, da ga ohranimo, mu morebiti določimo kodekse in zagotovimo organoleptično kakovost, da bo ustrezal zahtevam potrošnikov. Poskušamo doseči, da bo njegova pridelava spet rentabilna. Tak produkt mora biti dober (kakovost za potrošnika), čist (okoljska kakovost) in primeren (zagotovljena rentabilnost za tistega, ki ga prideluje). V številnih primerih je bil s Presidi ta cilj dosežen; mnogi Presidi, na primer za sir Bitto, za sorto ovac »sambucana« ali za kostanj iz Calizzana, so nastali prav za pridelke ali produkte v gorskem svetu.

Kako naj interpretiramo apel, ki ga je posredoval Carlo Petrini, predsednik Slow Fooda, ob podelitvi Nagrade Binding: »Vrnimo kmetom dostojanstvo njihovega dela!!!«?

To pomeni, da moramo tistim, ki se ukvarjajo z manjšimi in marginalnimi količinami pridelkov, vrniti zavest, da predstavljajo vrednost in vrednoto. Vrednost in vrednota nista le pridelana hrana ali biotska raznovrstnost, ohranjeni preko kmetijskih dejavnosti, ampak konkretno delo kmetovalca, sirarja, pastirja. Tudi potrošnik se mora zavedati vrednosti takega dela. Na ta način gradimo »skupnost za hrano«, ki krepí vez med potrošnikom in pridelovalcem.

© Francesco Pastorelli

Gibanje Slow Food promovira pravico do užitka za mizo. Poleg tega proučuje, ščiti in širi kmetijsko in enogastronomsko tradicijo vsakega kotička naše Zemlje zato, da bi bile današnjih užitkov deležne tudi bodoče generacije. Potrošnikom omogoča, da preko prehranske vzgoje hkrati vplivajo na odločitve kmetov za tako pridelovanje, ki bo zagotavljal večjo kakovost, večjo rentabilnost in večjo družbeno korist.

Slow Food je mednarodno združenje s 86.000 člani iz 130 držav vsega sveta ter s sedeži v Italiji, Nemčiji, Švici, ZDA, Franciji, Japonski, Združenem kraljestvu. Danes je aktivnih več kot 1.000 Convivium Slow Food (skupin, ki promovirajo dobro hrano) v 130 državah, vključno s 410 okrožji v Italiji. Slow Food, preko projektov (z 200 Presidi v Italiji in več kot 100 mednarodnimi Presidi), publikacij, srečanj (na prireditvi »Terra Madre« je sodelovalo 5.000 kmetov, rejcev, ribičev in pridelovalcev tradicionalnih živil iz vsega sveta), priredov (na »Salonu okusov« leta 2006 je bilo 172.000 obiskovalcev), ščiti biotsko raznovrstnost, pravice narodov do suverenosti nad prehrano in se bori proti homologaciji okusov, masovni pridelavi in genetskimi manipulacijam. Slow Food je iz gastronskega užitka naredil politično gibanje, ker za dobrim krožnikom stojijo odločitve, ki se odražajo na poljih, v vinogradih, na čolnih, v šolah, pri oblasteh. In vsaka taka odločitev ima drugačen okus.

Nadaljne informacije: www.slowfood.com

Slow Food se odločno upira GSO (genetsko spremenjenim organizmom) in multinacionalkam, ki zagovarjajo pravico do patentiranja semen. Kakšne nevarnosti lahko predstavlja genetsko spreminjanje organizmov in patentiranje semen s strani multinacionalk?

Dokazano je bilo, da uporaba genetsko spremenjenih organizmov v kmetijstvu ne more rešiti problema lakote v svetu, poleg tega pa pridelovanje genetsko spremenjenih rastlin privede do izgube biotske raznovrstnosti. Narava nam daje sredstva za rešitev vsakega problema brez manipulacij; z genetsko spremenjenimi organizmi pa je še najbolj prizadeto biološko in kakovostno pridelovanje. Multinacionalke, ki hočejo patentirati semena, kratijo svobodo kmetom in potrošnikom: narave ali rastlinskih in živalskih vrst, rezultatov tisočletne kmetovse selekcije, ne moremo patentirati.

Kaj lahko naredijo posamezni kmetovalci proti premoči velikih multinacionalk?

Kmetje si ne smejo dovoliti, da jih izsiljujejo in se ne smejo podrediti multinacionalkam in »agrobiznesu«, ker bi to pomenilo potiskati v revščino ogromno število kmetov po vsem svetu. Po eni strani naslavljamo pozive nacionalnim vladam, naj se upirajo takim multinacionalkam, po drugi pa podpiramo kam-

panje o »zaščiti semen«, kot to v Indiji počne Vandana Shiva. Ključni koncept, ki ga lahko s pridom uporabimo, je so-pridelovanje.

Kaj natančno to pomeni?

Naš cilj je spremeniti potrošnika iz zadnjega tujega elementa brez vesti, v sestavni in vplivni del proizvodnega sistema. Želimo ponovno vzpostaviti neposredni stik med kmečkim svetom in potrošniki. Odločitve in izbire slednjih namreč lahko vplivajo na proizvodne in pridelovalne modele. Potrošniki se lahko »odločijo« kakšne proizvodne in pridelovalne modele bodo podpisali in tako postali so-pridelovalci.

Kaj menite o generaciji globalnega trga – posušena govedina iz Valtelline, narejena iz brazilskega mesa...?

Primer omenjene posušene specialitete iz brazilskega mesa je le ena izmed degeneracij globalnega trga. Blago prihaja iz raznih drugih celin, opušča pa se domača proizvodnja. Dejansko pa moramo krepiti in podpirati lokalno gospodarstvo. S tem bodo imeli korist ne samo kmetje in potrošniki, temveč tudi naše okolje.

Pogovor je vodil Francesco Pastorelli, direktor CIPRE Italija

Ekološki kontinuum: projekt organizacij CIPRA, ALPARC, ISCAR in WWF

Skupna prizadevanja za povezanost habitatov

Posledici intenzivne rabe prostora na območju Alp sta vedno večja razdrobljenost pokrajine in razpršena poselitev v njej. Naravni habitati se vedno bolj umikajo, razpadajo v izolirane segmente prostora ali v celoti izginjajo, vse to pa ogroža preživetje številnih rastlinskih in živalskih vrst.

Okoljevarstvene organizacije CIPRA, ALPARC, ISCAR in WWF so se zato odločile, da bodo skupaj izvedle nov projekt, katerega cilj je ustvariti ekološko mrežo v Alpah, ki bo živalskim in rastlinskim vrstam zagotavljala ustrezen prostor za njihove selitvene poti, obenem pa alpske države podprla pri izpolnjevanju njihovih obveznosti glede ohranjanja biotske raznovrstnosti.

Pilotne regije naznanjajo novo pot

V okviru projekta se bo v štirih pilotnih regijah, ki z ekološkega, socialnega in gospodarskega vidika predstavljajo različne tipe regij v več alpskih državah, raziskalo, kakšne so dejanske možnosti za vzpostavitev tovrstnih mrež na krajevni ravni. V marsikateri od teh držav proces ustvarjanja ekoloških mrež že poteka.

Pri projektu t.i. Ekološkega kontinuuma sodelujejo naslednje regije: nemško-avstrijska obmejna regija Berchtesgaden-Salzburg, francoski departma Isère, vzhodnoavstrijska regija na območju narodnih parkov Apneniške Alpe in Gesäuse ter območje ob švicarsko-italijanski meji, vključno s Švicarskim narodnim parkom, južnotirolskimi naravnimi parki in Narodnim parkom Stelvio/Stilfserjoch.

Z usklajenimi metodami do skupnega cilja

Trenutno v okviru projekta že potekajo številne delavnice in drugi dogodki, na katerih strokovnjaki in predstavniki pilotnih regij zbirajo izkušnje in skupaj usklajujejo način delovanja. Izhajajoč iz rezultatov, doseženih v okviru obstoječih pobud, je 16-članska ekspertna skupina decembra lani razpravljala o najboljših možnih načinih vzpostavljanja ekoloških mrež. Gradivo, ki je pri tem nastalo, bo aprila na eni od delavnic predmet razprave, v kateri bodo sodelovali tudi predstavniki pilotnih regij. Rezultat delavnice bo zbirka orodij in metod. Udeleženci se bodo med drugim posvetili tudi pripravi seznama ukrepov, ki pa naj ne bi vseboval le potencialnih ukrepov za vzpostavitev ekoloških mrež, temveč naj bi jih hkrati ocenil tudi z vidika izvedljivosti.

Na skupno pobudo projekta Ekološkega kontinuuma in Platforme Alpske konvencije za ekološko povezanost bo v kratkem postavljena domača spletna stran www.alpine-ecological-network.org (en), na kateri se bo mogoče seznaniti s pobudami za vzpostavitev alpske ekološke mreže, z novicami, informacijami o različnih prireditvah in dogodkih, publikacijah ter s seznamom spletnih povezav. Uporabniki bodo v bazi podatkov lahko našli

© Uwe Steinbrich / pixello.de

Ekološki koridorji naj bi omogočili prečenje ovir, kot so na primer avtoceste.

informacije o strokovnjakih in projektih na tem področju. Sicer pa bo v okviru projekta Ekološkega kontinuuma in s sodelovanjem Platforme Alpske konvencije za ekološko povezanost letos spomladi izšla posebna brošura o ekoloških mrežah v Alpah (v štirih alpskih jezikih ter v angleščini).

Politično priznanje ekološkemu povezovanju

Ob 9. konferenci pogodbenic Konvencije o biološki raznovrstnosti (COP9 CBD), ki bo maja letos v Bonnu, bo Platforma Alpske konvencije za ekološko povezanost v sodelovanju s projektom Ekološkega kontinuuma organizirala spremni dogodek, ki bo posvečen problematiki povezovanja habitatov. Ob tej priložnosti bo med drugim podpisan Memorandum o soglasju med Alpsko konvencijo, Karpatsko konvencijo in Konvencijo o biološki raznovrstnosti (CBD).

Za prihodnja leta so načrtovani novi projekti in dejavnosti, v ospredju pa bodo vprašanja, kot so upravljanje podatkov, analiza ekoloških barier, zakonska podlaga in izvajanje pripravljenih ukrepov v poskusnih regijah.

Več informacij: www.cipra.org/de/CIPRA/cipra-international/aktivitaeten-und-projekte/oekolog_kontinuum (de/en/fr/it/sl).

Aurelia Ullrich, CIPRA International

Vožnja povzroča impotenco

Zračni prostor nad Evropo

Kmalu bo zračni prostor nad Evropo postal še varnejši, predvsem pa bolj zdrav: do konca leta bodo namreč v 23 od skupno 31 držav članic EU in EFTA uvedli popolno ali pa vsaj zelo strogo prepoved uporabe tobaka v gostinskih obratih in na delovnem mestu. To bo imelo pozitiven učinek tudi v Alpah, saj se bo zmanjšalo število smrtnih primerov. V Švici, denimo, umre vsako leto več kot 8000 ljudi, ker so svoja pljuča redno polnili z dimom, ki je vseboval nikotin, kondenzat oziroma katran. Sedaj pa bo kajenje na javnih mestih prepovedano. Živeli bomo dlje ali pa se nam bo brez odmorov za cigareto vsaj tako dozdevalo.

Druga dobra novica: varnejši bomo tudi pred pasjimi ugrizi. Ker se statistično gledano npr. v Švici vsakih deset let zgodi, da pes do smrti pogrize otroka, je bila za nevarne popadljivce odrejena obvezna uporaba nagobčnika in drugi drakonski ukrepi.

Kaj pa se dogaja s prometnim prostorom, ki je eno zadnjih resnično nevarnih območij za homo sapiensa? Tukaj je statistično vzeto življenje občutno nevarnejše kot v bližini borbenih psov in skorajda tako nevarno kot v družbi verižnih kadičev. Vsak dan umre v Švici povprečno pet ljudi zaradi zraka, ki ga onesnažuje promet, ne da bi pri tem upoštevali število smrtnih žrtev v prometnih nesrečah. Bodo politiki tudi v tem primeru tako energično ukrepali?

Sicer pa je mogoče naslednji seznam ukrepov, ki veljajo za cigareto, ta predmet kaznivega dejanja, enostavno uporabiti za avtomobil, smrtno orožje. Prvi ukrep: grožnja s smrtjo. Avtomobili bodo morali biti polepljeni z napisi, kot so »CO₂ povzroča impotenco!«, »Vožnja škoduje zarodku!« ali pa preprosto: »Upravljanje tega avtomobila ubija!«

Drugi ukrep: vzporedno z zaščito pasivnih kadičev se predpiše uporaba takih izpušnih cevi, ki bodo izpušne pline odvajali neposredno v notranjost avtomobila – v okoljski politiki temu pravijo načelo povzročitelja.

Tretji ukrep: vožnja z avtomobilom je dovoljena le še v notranjih prostorih, v dvoranah, ki so opremljene s filtri izpušnih plinov. Nastala bo nova industrija tematskih parkov za zadnje, nepopoljšljive »car junkies«, vse to bo nadomestilo ekonomsko izgubo v avtomobilski industriji.

Zadnji ukrep: takojšnja ustavitev – ne le pljuč voznikov, temveč avtomobilskega prometa nasploh.

In sedaj vsi skupaj: globok vdih!

Andreas Götz, direktor CIPRE International

© CIPRA International

Postcode 1

Zutreffendes durchkreuzen – Marquer ce qui convient Porre una crocette secondo il caso					
Weggezogen; Nachsendefrist abgelaufen A déminagé; Délai de réexpédition expiré Traslocato; Termine di rispedizione scaduto	Adresse ungenügend insuffisante Indirizzo insufficiente	Un- bekannt Inconnu Sconosciuto	Nicht abgeholt Non récl. Non ritirato	Annahme verweigert Refusé Respinto	Ge- storben Décédé Deceduto

Alpski teden 2008
inovacije
[v]
Alp[ah]
11.-14. junij
L'Argentière-La-Bessée/F

Alpski teden 2008: Inovacije so motor sprememb. Program Alpskega tedna najdete v sredini glasila.

Kolofon

Obvestila CIPRE izhajajo 4-štrikrat letno

Uredništvo: CIPRA International: Andreas Götz (odgovorni urednik), Hemma Burger-Scheidlin, Claudia Pfister – avtorji: Andreas Bosshard, Andreas Götz, Jean-Paul Guérin, Andreas Güntler, Philippe Marchenay in Laurence Berard, Francesco Pastorelli, Josef H. Reichholf, Aurelia Ullrich, Christian R. Vogl in Brigitte Vogl-Lukasser, Iwar Werlen – prevodi: Annie le Bris, Lea Caharija, Franca Elegante, Nathalie Ferretto, Marianne Maier, Nataša Leskovic Uršič, Christine Weise – lektura: Mateja Pirc – Pri ponatisu zaželeno navedba vira – nemška, francoska, italijanska in slovenska izdaja – celotna naklada: 11.800 izvodov – grafični koncept: Atelier Silvia Ruppen, Vaduz – postavitev strani: Mateja Pirc, Petra Beyrer – tisk: Gutenberg AG, Schaan/FL

CIPRA International

Im Bretscha 22, FL-9494 Schaan
Tel. 00423 237 40 30, Fax. 00423 237 40 31
international@cipra.org, www.cipra.org

NACIONALNI ODBORI

CIPRA Österreich c/o Umweltdachverband

Alser Strasse 21/5, A-1080 Wien
Tel. 0043 1 401 13 36, Fax 0043 1 401 13 50
oesterreich@cipra.org, www.cipra.org/at

CIPRA Schweiz Hohlstrasse 489, CH-8048 Zürich

Tel. 0041 44 431 27 30, Fax 0041 44 430 19 33
schweiz@cipra.org, www.cipra.org/ch

CIPRA Deutschland Heinrichgasse 8

D-87435 Kempten/Allgäu
Tel. 0049 831 52 09 501, Fax: 0049 831 18 024
Info@cipra.de, www.cipra.de

CIPRA France 5, Place Bir Hakeim, F-38000 Grenoble

Tel. 0033 476 48 17 46, Fax 0033 476 48 17 46
france@cipra.org, www.cipra.org/fr

CIPRA Liechtenstein c/o LGU

Im Bretscha 22, FL-9494 Schaan
Tel. 00423 232 52 62, Fax 00423 237 40 31
liechtenstein@cipra.org, www.cipra.org/li

CIPRA Italia c/o Pro Natura

Via Pastrengo 13, I-10128 Torino
Tel. 0039 011 54 86 26, Fax 0039 011 503 155
italia@cipra.org, www.cipra.org/it

CIPRA Slovenija Trubarjeva 50, SI-1000 Ljubljana

Tel. 386 (0) 59 071 322
slovenija@cipra.org, www.cipra.si

REGIONALNI ODBOR

CIPRA Südtirol c/o Dachz. für Natur- und Umweltschutz

Kornplatz 10, I-39100 Bozen
Tel. 0039 0471 97 37 00, Fax 0039 0471 97 67 55 info@umwelt.bz.it, www.umwelt.bz.it

PODPORNİ ČLAN

Nederlandse Milieu Groep Alpen (NMGA)

Keucheniusshof 15, 5631 NG Eindhoven
Tel. 0031 40 281 47 84
nmga@bergsport.com, www.nmga.bergsport.com

Izid te številke biltena CIPRA Info
je finančno podprl sklad Aage V.
Jensen Charity Foundation iz
Vaduz/FL.